

EUSKARA BATUA TA EUSKALKIAK

Bergara, 1978 - IX - 5

Zarate, Mikel

Jaun andreok:

Hirurogei urte dira Euskaltzaindia sortu zela. Ordurik hona hasiera hasieratik, beti izan du gogotan Euskaltzaindiak, arantza zorrotz mingarri bat bezala, euskara batuaren arazoa. Baina arazo honen benetako ardura ta zerbait eginbeharraren kontzientzia azken urteotan bakarrik izan du. Argi ikus dezakegu hau Arantzazun (1956. urtean), Bilbon (1958. urtean), Baionan (1964. urtean), Ermuan (1968. urtean) eta Arantzazun, berriz (1968. urtean) egin ziren batzarreetan.

Euskara batzeko egin izan diren ahaleginik handienak hamar urterik honakoak izan dira, batez ere, hau da, 1968. urteko Arantzazuko biltzarretik honakoak, I. Lekuonak eta K. Mitxelenak han esana bete nahirik egindakoak.

“Euskera biziko bada, batu egin bear, esan zuen Lekuonak, beso-bakartu egin bear, anka-bakartu egin bear... “bizitza dezan, eta ugariago dezan”, indartsuago dedin, alegia; errestuta, laburtuta, batuta, geiagok mintza dezan”. (EUSKERA XIII, Bilbao, 1968, 141. orr.).

“Ezin-bestekoa, il-edo-bizikoa, dela uste dugu, esan zuen Mitxelenak, euskera batasun-bidean jartzea”. (EUSKERA XIII, Bilbao, 1968, 203 orr.).

Esan ta egin, jarri genuen euskara batasun bidean. Eztabaidaka, haserre bizitan, garrasika, behaztopaka, aurrerakadaka ta atzerakadaka..., baina jarri genuen batasun bidean.

Batasun bidean jarri genuen eta batasun bidean dugu oraindik. Batu ez dugu egin, jakina *euskara batua* baturik dagoen euskara bat bezala behin eta berriz ahotan erabili arren. Hain zuzen ere, ez dut uste inongo hizkuntza batu bizi-

rik, komunikabide jator izateko gai den hizkuntza batu bizerik, hamar urtetan batu denik, eta batu daitekeenik ere ez. Hala ere, batasun bidetik euskara baturantz goazelarik, jo ta ke gabiltzalarik, nahiz eta batzutan itsumustuka ta nahasteka-mahasteka ibili, askok uste duen baino gehiago lortu dugu.

Lehenengo ta behin, kontzientzia berri bat eta giro berri bat sortu da, aranatarren denboran sortu zen antzera. Gaur-gaurkoa zaigu, horrexegaitik, Arrese Beitiaren behinolako zortziko txikia:

“Bizkaia, Gipuzkoa
ta gure Araba,
eta Naparroagaz
lau anaia gara;
beste aldeko irugaz
batzen gareala,
zazpirok bear dogu
gaur salbau Euskara.”

Aranatarren denboran sortu zen antzera, kontzientzia ta giro berri bat sortu da gaur ere, ba, hau da, behar-beharrezkoa genuen batasunaren kontzientzia ta giroa.

“Herri bat, hizkuntza bat,
euskara batua da
oraingo eztabaida
bizi;
herri bat, hizkuntza bat,
euskara batua da
gazteen bultzakada
berri.

Hil egiten zaigu,
hil egiten dugu,
hil gure herri;
gure euskara
egin da
mila zati...,
euskaldun gazteen
lotsagarri!

Bat euskal herriak,
bat euskalkiak,

bat denok beti;
 batu dezagun
 euskara
 ta ikasi,
 berriitu dezagun
 Euskal Herri!

Herri bat, hizkuntza bat..."

Moda berriek indar erakarle ta lilura xarmenta izan ohi duten legez, euskara batuaren modak ere ba du bozkario ta zoragarritasunik asko gazteen buru-bihotzetan, euskaldun analfabeto, euskaldun ikasi ta euskaldun berrien buru-bihotzetan. Ta kontzientzia berri horren eraginez, gaurko gazteek etxeko, herriko ta herrialdeetako "euskaratxoa" gainditu ta euskara batu bat egin nahirik ari dira elkarrizketetan, kantuetan, idazkietan, paretetako pintadetan... Kontzientzia berri horren eraginez, abeslari ta ameslari, gaurko gazteek euskaraz egiten dute gure hiri zapaltzaileetako kaleetan, erdal unibertsitateetako auletan, ezina egina bihurtu gurarik.

Ez dut uste, esanak esan ta eginak egin, orain arte hone-lako kontzientziarik eta bultzadarik izan denik inoiz Euskal Herrian gure hizkuntzaren alorrean. Eta euskara batua egiteko, euskaldun guztientzat ulerbide jator pozgarri izango den euskara batu bizi bat egiteko, kontzientzia hori balute euskaldun guztiek, beste hamar edo hogeitau urte barru, beharbada, euskara baturik egongo litzateke eta Euskal Herriak nortasun eta zertasun berri bat izango luke, dudarik gabe.

Egia esan, ba dugu gehienok kontzientzia hori eta ez dut uste euskara batuaren, geroaren sabel erdimintsuan jaioko den euskara batuaren aurka, *batua* abstraktoki hartuta, inor dagoenik, euskaldun abertzaleen artean behinik-behin. Baina ahalbait arinen batzeko eginalak egitean, kontzientzia ta jokabide ezberdinak ditugu. Zergaitik?

Jakineztasunagaitik esango nuke, lehenengo ta behin, kulturgabetasunagaitik, analfabetoak garelako. Hogeitau bost mila ordu eman ditugu erdara ta erdaraz ikasten; euskara ta euskaraz ikasten, ostera, zenbat...? Mila...? Hogeitau...? Bost...? Horra hor koska! Eta, jakina: *bozkario* eta *berba*, esate baterako, hitz ezezagun bihurtzen zaizkigu orduan, *zaizkigu* berau ere bai, noski, ta "Nolako edo zelako euskara egiten

duzu zuk? Batua edo hori izango da ezta?'' esaten dugu. Berehalaxe agertzen da, zoritxarrez, ezjakitearen pobreria.

Bermeoko kaleetan berez-berez eta bizi-bizi egiten den euskara, bermeotarrentzat komunikabide den euskara, ona da, jatorra, benetako komunikabide diren euskara guztiak bezala. Baina Bermeotik Getariara eta Leitzara eta Baigorriara eta Aterratzera joateko, erdara batuaz baliatu ezik, euskara gehitxoago jakin behar da. Bermeokoak bakarrik ez du balio, jatorrena bada ere, Euskal Herri osorako. Euskara batuago bat jakin behar da horretarako. Euskara batu honen edo horren kontra joateko ere euskara gehitxoago jakin behar da, jarlekua berotu egin behar da euskara gehitxoago ikasteko ahaleginetan ta ukondoak mindu.

Jakineztasunak zabakeriara eramaten gaitu: *gizonei; gizonai, gizoneri, gizonari, gizoner...*; zabarkeriara eramaten gaitu, euskararen zatiketara ta euskara batuaren aurkako funtsgabeko ausartzia lotsagarrira. Horrela euskara batua ezezik, euskalkiak heurak ere hondatu egingo ditugu. Horixe da euskararen hondabiderik egokienetariko bat ta erdara batura berehalaxe jotzeko ibilbiderik aukerakoena.

Ba daude oraindik, hatxez josita dagoelako, beren ustez garbia ez delako, euskara batuaren kontra doazenak. Nahikoa dute hatxe bat ikustea, hatxea bakarrik balitz bezala euskara, euskaraz hatxerik inoiz erabili ez balitz bezala, inon diren kontrakeriazko garrasi ta amorruez hasteko. Aranatarren ''euskara berri garbia'' bakarrik gura dute, *eliza, politika, errege, ofizialtasun, tenis, niki, uiski* ta *Koka-Kola* euskarazko hitz garbiak ez balira bezala. Euskara batuaren, euskara batu biziaren aurkako batu bat egin nahi dute, Arana bera ere gaur bizi izan balitz ezkertiar batuzale iraultzaile bat izango zela konturatu barik, geldirik dagoen ezkerria eskui bihurtzen dela konturatu barik. Erdizkako batu bat egin nahi dute, gipuzkeria edo bizkaikeriaz txipristindurikoa. Erdizkako batu bat egin nahi dute, erdaraz hitz eginez ta idatziz sarri askotan, benetako batu biziaren aurka doan batukeria garbia.

Euskara batuaren sortzaile ta eragile gisa agertzen diren batzuk ere, euskara batu bizi jatorraren kontra doaz, gaurko euskaldunen euskarari jaramon handirik egin gabe Lapurdiko literatura zaharrea oinarriturik beren euskara batua bortizki toki guztietan sartu nahi dutenean. Begira:

gure hizkuntza berrizatzeko egin den ahalegin bakoitzean lehenera, iturburuetara jo izan dugu beti, alegia, lehenagoko euskal liburuetara. Eta hizkiak, hitzak, aditzak eta abar aztertu, ta eginahalak egin izan ditugu gure hizkuntza goimalaratzeko, ondoko hizkuntzen parean jartzeko, jatortasunez, zehaztasunez ta logikaz eraberritu ta indarberritzeko. Baina konturatuta edo konturatu barik, herriko hizkuntza bizi koloretar alde egin dugu gehienetan. Eta zahar kutsuzko edo laboratorio kutsuzko euskara bat egin dugu gure herriaren eta gure hizkuntzaren kaltetan. Bilbon, 1958. urteko batzarreran L. Villasantek esan zuenez, "literaturak eztu euskera bizia menderatuko eta bere bidera ekarriko. Bai zera! Guri dagokiguna da euskera biziari jarraitzea, andik barne-izerdia atera eta erriko euskerarekin artu-eman estuan egotea. Orduan erriko euskerak bizituko du gure literatura, eta orobat literaturak bere babes emango dio euskera biziari. Erriatik aldendurik dabillen literatura, gezurrezko zerbait biurtzen da, gauza igarra, izerdirik eta gizenik gabekoa. Zaletu bakan batzuek entañatzeko aukerakoa. Minoria edo gutxiengo batentzat ona". (EUSKERA IV, BILBAO, 1959, 102. orr.).

Egia da izan, duela hirurehun urteko euskara gaur baino batuago zegoen. Hala ere, ez du gaur benetako komunikabide izateko balio. K. Mitxelena 1968. urteko Arantzazuko biltzarreran esanikoa dator kit gogora: "Nolabait esan, bi errenteriar desberdin aipatzea zilegi bazait, askozaz ere hobeki zekien Euskeraz Xepelar-ek nik baino: Xepelar-en hizkerak, haatik [hala ere] hain egokia izanik, ez du neretzat balio". (EUSKERA XIII, Bilbao, 1968, 218. orr.). Gutxiago balio du neretzat, hain egokia izanik, Axularrenak edo Leizarragarrenak. Ni neu behintzat, egia esateko, gogait eginda nago Axularrez ta Leizarragaz. Euskararen historian (gaztelania ta frantsesarenean Arcipreste de Hita ta Jean Froissart-en antzera) oso interesgarriak izango dira, euskararen aldakuntzak ikusteko, euskara zaharra ezagutzeko, baina gaurko euskara bizi batu egoki bat egiteko ez dut uste egokienak direnik, ta gutxiago nahi ta nahi ez leku guztietan sartzeko. Askozaz egokiagoak dira ta askozaz gaurkoagoak, nire ustez, erdi bazterturik ditugun larramenditarren giroko idazleak: Kardaberaz, Mendiburu, J. B. Agirre, Mogel, Añibarro, aita Bartolome..., batzuk aipatzearren, eta geroagoko Tx. Agirre, Urruzuno, Kirikiño, J. Etxepare, Hiriart-Urruty eta abar.

Lehen esan dudanez, ez dut uste euskara batuaren aurka abstraktoki inor dagoenik, baina bai, ordea, euskara batu honen edo horren kontra burubideetan eta ibilbideetan, gaingiroki oraintxe ikusi dugunez.

Ba du, bai, eragozpenik asko gure euskarak oraindik batu jator bizi egoki bat egiteko. Eta arazo honen barnean dagoen eragozpenik handienetariko bat gure faszismoa dugu. Gure faszismoa esan dut, bai: "Neu nagusi edo musturrak hausi". Hara nola sortu den gure faszismo hau.

"Burrukan ari diren bi, besarkatu ere egiten dira", esaten zuen Hegel filosofoak. Eta egia da. Espainiarrak mila urtetan ibili ziren burrukan mahomatarrekin, ta mila urtetan besarkatu ere mahomatarrekin. Eta espainiarren gerra santuak izan dira horren ondorio. Aldarea ta Tronua elkartu ta batuz, gerra santuak egin dituzte espainiarrak juduen aurka, turkoen aurka, protestanteen aurka, herejeen aurka, separatisten aurka, masoien ta komunisten aurka, beren jokabidea onartzen ez zuten guztien aurka, mahomatarren antzera. Gaztelania batua ere horrelaxe egin zuten: gaztelaniaren kontra zihoan guztia baztertu ta azpiratuz eta zapalduz, Euskal Herriko, Kataluniako, Galiziako... hizkuntzak marginatuz, nahi ta nahi ez gaztelania sagaratu eskoletan sartuz, inor ez ezer errespetatu gabe.

"Burrukan ari diren bi, besarkatu ere egiten dira". Eta gu ere, euskaldunok, espainiarren aurka ibili izan gara beti burrukan, eta azken berrogei urteotan batez ere. Ta faszismoa sartu da konturatu gabe zenbaiten buru eta burubideetan: "Bizkaiera eskoitiar burgesek bakarrik egiten dute"; "Hemen batua baino besterik ez dugu onartzen"; "Guk ez dugu andereño batuzalerik onartzen, hatxezalerik ere ez"; "Espainolisten asmakizun bat da batua, euskara hondatze-ko". Bakoitzak bere euskara sartu nahi du leku guztietan derrigorrean eta arrapaladan, beste jokabiderik onartu gabe, inor ez ezer errespetatu gabe, faszisten gisa, euskara batu hau edo hori edo euskalkiak balira bezala euskararen etsai. Euskararen etsairik handiena erdara dela konturatu gabe, euskararen akatsik handiena etxeko euskaratxotik euskara literariora dagoen alde dela konturatu gabe, euskararen egoerarik larriena euskalkiak beren etxeetan preso egotea dela konturatu gabe, faszismoaren hatzarparpetan erortzeko arriskua dugu guztiok. Eta demokrazia bidez lortu nahi bal-

din badugu Euskal Herri batu bat eta hizkuntza batu bat, errespetozko askatasunez lortu behar dugu, euskara batua ta euskalkiak errespetatuz, euskalki guztiak baturako bidean begirunez, jakituriaraz ta zentzua jartzeko ahaleginak eginez.

Baina nola jarri euskalki guztiak baturako bidean? Hona hemen nire erantzuna. Ba dakit eztabaidagarria izango dena, baina oraingoz ez dut bide argiagorik eta hobeagorik ikusten.

1) *Euskara batua* esatean, batzuk *batua* bakarrik haritzen dutela kontutan esan genezake. Baina *euskara* (izena), lehenago da *batua* (izenlaguna) baino. Euskalkiak lehenago dira euskara batua baino, oraingoz bizirik euskalkiak bakarrik ditugu ta. Hala ere, euskalkiak elkarganatu ta batu egiten ez baditugu, euskara batu bat euskalkien bitartez egiten ez badugu, euskalkiak heurak ere, gaurko bideetatik badoaz behintzat, hondatu egingo dira ta Euskal Herri Erdal Herri bihurtuko da.

Goitik behera euskara batu bat jartzea oso erraza da, esperantoa bezalako euskara batu bat egitea oso erraza da, baina komunikabide izateko euskara batu bizi bat egitea ez. Behetik gora joatea, euskalkiak euskara batu baterantz bul-tzatzea dugu, ba, lehenbiziko eginbearra. Ta horretarako nahi ta nahi ezkoa dugu alfabetatzea.

Gure herria analfabetoa da ta alfabetatu egin behar da lehenengo ta behin, euskara batu bat egiteko; alfabetatu euskaldunak berek dakitenetik, beren euskalkietatik ez dakitenera joanez, euskara baturantz joanez, pedagogia zuzen baten arauera. Euskaldun berriekin zabalkiango jokatuko nuke, noski; baina, hala ta guttiz ere, lekuan lekuko izanik, euskalkiak kontutan hartuta.

Horixe izango litzateke lehenengo pausua. Hain zuzen ere, alfabetatu ondoren, euskara baturako oinarririk behine-nak jarririk daude. Adibide barregarri batzuren bitartez ikusiko dugu hau.

Lemoako gasolindegian behinola ikusi nuen andaluzaren antzera egiten dugu hitz guk euskaldunok. Nire kotxearen tulipa zela ta, "Ezo ta mu floo", esan zidan. "Ezo ta mu floo" "Eso está muy flojo" zen, jakina. Guk ere horrelaxe egiten dugu "ua men tzen" esaten dugunean "hura omen zen" esan beharrean edo "ili ala?" esaten dugunean "egin leike ala?"

esan beharrean. Orduan, bizkaiera, esate baterako, euskalki nabarmen ulertezin bat bihurtzen da.

Nire herriko batek, "etortexinzen dekartezeuen" edo "eztuki te zebeñ tu in" esango balitu hemen, alemanez ari dela hizketan esango zenukete, beharbada. Baina alfabetatu ondoren, berak dakienetik baturantz joanez, "etortexinzen dekartezeuen" "etortzen izan zen eta ekartzen zuen" gelditzen da eta "eztuki te zebez tu in" "ez dugu euki ta ezer ere ez dugu egin".

Ondarrutar batek. "baraitx inbitxuna" edo "lota nu" esango balitu ere, ez zenukete ezer ulertuko, beharbada. Baina alfabetatu ondoren, "baraitx inbitxuna" "ba dakit egin behar dituen" bihurtzen da eta "lota nu" "lotara noa".

Beste mila adibide jarriko nituzke zukakoak, eta hamar mila hikakoak. Baina nahikoa direla uste dut alfabetatzearen eragina ikusteko. Baturako biderik handiena ere egina dago horrela, edozein euskalkik bai du, alfabetatze mailan, batua-
ren ehuneko hirurogei ta hamabost gutxienez. Alfabetatzean, ez dut uste esan beharrik dagoenik baina, zuka bakarrik erabiliko nuke, hika eta berez baztertu den berorika baztertuz.

Ba dakit hizketa biziaren gatza indargetu egiten dena horrela, alfabetatzeak kolorea ta grazia kentzen diona hizkera bizi nahastuari. Baina premiazkoagoa dugu oraingoz bizia, zehaztasuna ta batasuna, gatza ta kolorea baino. Beste alde batetik, alfabetatzearen ekinean, dakigunetik ez dakigunera joatean, euskalkietatik baturantz jotzean, euskalkikeriaren eragozpena dugu. Hala ere, biak kaltegarriak izanik ere euskara batua egiteko, euskalkikeriaren eragozpenak kalte gutxiago egiten duela uste dut batukeriaren eragozpenak baino.

2) Hizkuntza mailak berezi ta argi ta garbi jarriko nituzke alfabetatzean, hau da, errezenetik zailenerainoko mailak jarriko nituzke, mundu guztiko eskoletan egiten den legez. Inola ere ezin izan daitezke euskara berdina poesian, saio batean, biltzarre hontako hitzaldi batean erabiltzen duguna eta ipuin batean, sermoi batean edo zortzi-hamar urtetako neskato-mutikoei zerbait irakasteko erabiltzen duguna. Pedagogia zuzen batek eskatzen duenez, bereiztu egin behar dira irakaskintzan hizkuntza mailak. Eta euskara batua dela ta ez dela, anitz oker ibilte egin ditugula uste dut gure ohitura zahar baten eraginez, beharbada, hau da, euskal idazleok

euskal idazleentzat bakarrik idazten dugula, herria ta herriko hizkuntza mailak eta euskalkien hedadura kontutan hartu gabe.

3) Alfabetatzean, hizkuntza mailak jartzean, irakaskintzan... ortografia bat erabiliko nuke. Lapurteraz, gipuzkeraz, bizkaieraz..., baturantzako euskaran idazterakoan ere ortografia bat erabiliko nuke. Liburuetan, aldizkarietan, egunkarietan... ortografia bat erabiliko nuke. Euskaldunekin, euskaldun berriekin, gazteekin eta zaharrekin, ortografia bat erabiliko nuke. K. Mitxelenak 1968. urtean Arantzazun gogorki esan zuenez "euskara idatziaz ari bagara... eta ortografiatz ezin badugu... nola arraio egingo dugu batasuna?" (EUSKERA XIII, Bilbao, 1968, 248. orr.). Egia da, ortografia aldetik ez dago euskalkien eragozpenik ta atxakiarik ta behar-beharrezkoa dugu ortografia batua. R. Seco-k dioenez, "para el individuo, el conocimiento de la escritura correcta es necesario, ante todo, como una base física, material y estable, que le represente la forma de las palabras; y también, porque la convivencia social, entre otras uniformidades, exige esta uniformidad del escribir y descalifica a todo el que no se somete a esta disciplina. La ortografía es hoy en día, en todos los países, inseparable de la cultura". (*Manual de la gramática española*, 9.ª ed., Madrid, 1973, p. 285).

Hogei urtetan ari naiz irakaskintzan eta ondo dakit zela-koa den gure nahaste-borrastea ortografiaren arazoan. Izugarria ta lotsagarria! Eta hori erdarazko ortografia baino askozaz ere errazagoa delarik euskarazkoa! Askozaz errazagoa dudarik gabe. Erdaraz egin ditugun hogei ta bost mila orduak gogoratu behar berriz ere. Zenbat ordu eman ote ditugu euskal ortografia ikasten?

Mendez mende euskaraz erabili izan den ortografia ikusirik, 1968. urtean Arantzazun jarririko arauak direla uste dut egokienak, orrazketa bat edo beste egin ondoren; Arantzazun Euskaltzaindiak, Euskaltzaindi bezala jarririkoak, ta ez geroagoko *h*-aren ta *n*-aren ta *l*-aren ta abarren inflazioak.

4) Morfologia ta lexiko aldetik, aspaldion asko ere asko aurreratu dugula esan behar batasun bideetan zehar. Deklinabidea gehien batean baturik dugu ta ortografia bezala deklinabide bat erabiliko nuke nik beti euskarazko idazki guztietan, deklinabide batu bat, batek *gizonagaz* idatzi duela

gizonarekin idatzi beharrean, edo *gizonarekila*, ta haserre bizitan jarri gabe; *buruarekin* edo *buruagaz jo dut* jarri duela batek *buruaz jo dut* jarri beharrean ta haserre bizitan jarri gabe; *Berlina* ta *Zarautza* baino ulerterrazago badira *Berline-ra* ta *Zarautzera*, hauek erabiliz eta abar.

Aurritzki ta atzizki aldetik egin den aurrerapiderik handiena erdal aurritzkiak onartzea eta erdal prestamoak euskalduntzea izan da. "Batasuna ala *antibatasuna* egiten ari gara?", galdetzen du J. Azurmendik *anti-* aurritzkia jatoriki erabiliz. *Autozerbitzu*, *kontraesan*, *metahizkuntza*, *supergizon* eta abar oso geureak ditugu gaur. Orain dela urte gutxi *praktizitatea* ta *ofizializatu* idazten zen; gaur, ordea, *praktikotasun* eta *ofizialdu*. Asko ikasi dugu euskara batua dela ta ez dela, ta baturako bide berri egoki asko urratu ere bai.

Hor ari dira radikal batzuk *ongi* ala *ondo*, *baino* ala *bai-zik*, *gabe* ala *barik*, *nola* ala *zelan*, *axola* ala *ardura*, *bezala* ala *legez*, *gibel* ala *atze*, *aitzin* ala *aurre*, *nahi* ala *gura*, *ahaztu* ala *ahantzi*, *etxetik* ala *etxerik*, *izango* ala *izanen...*, zein aukeratu behar den baturako ahalbait arinen erabakitzeke. Euskara osoaren barnean eta kultura maila batean ta hizkuntza mailak bereiztuez gero, huskeria bat dela hori esango nuke nik ta *ocurrir*, *suceder*, *pasar*, *acontecer* eta *acaecer* gaztelania batukoak diren antzera, biak onartu behar ditugu batuan oraingoz eta geroago ere bai, beharbada. *Ondo* ongi dago, ba, eta *ongi* ondo edo ontsa.

5) Eta aditzari buruz zer? Hemen dira kontuak!

Lehenengo ta behin, zera esango nuke: aditza sakondu ondoren, oso maite ditugula aditz erabilera zaharrak. Baina, jatorrenak izanik ere, oso leku gutxitan erabiltzen diren aditz joskerak edo inon erabiltzen ez direnak erabiltzea kaltegarri da euskalkientzat eta euskara batuarentzat, komunikabide ez den zerbait huts eta hotz bihurtzen delako honela euskara. Esate baterako, aditz forma jatorrak izango dira esaldiotan agertzen direnak: *sartu banintz*, *hurbilduko nintzatekeen*; *berak nahi zukean txakurra ekarri zion*; *boligrafoa eros zeza-ten*; *etorri dateke*; *galdu duke*. Baina gure herriak, hauen ordeztuak beste forma batzuk aukeratu ditu: *sartu banintz*, *hurbilduko nintzen*; *berak nahi zuen txakurra ekarri zion*; *boligrafoa erosteko*; *etorriko zen*; *galdu izango zuen*, *galdu egingo zuen*. *Sar badadi (baledi)*, *apur badezat*, *etor dadinean* eta

horrelako formak ere pilaka ikusten dira gaurko gramatika, metodo, aldizkari ta liburu batzuetan, horri esaten diote esan ere euskara batua batzuk eta. Baina herrian ez dira erabiltzen. Herriak *sartzen bada, apurtzen badut*, eta *etortzen denean* edo *datorrenean* erabiltzen ditu. *Dakust, dagit, letorke* ta antzekoak ere ia ez ditu erabiltzen, *ikusten dut, egiten dut*, eta *etorriko litzateke* edo *litzake* baizik. Esan zuen R. M.ª de Azkuek, duela hirurogei urte esan ere, "todas estas flexiones son normales, bellas, bien sonantes... Sólo tienen un defecto: el de la vida, pues ya casi en ningún pueblo son conocidas". (*Morfología vasca*, Bilbao, 1923, 680. orr.).

Egina dago egon aditz batu bat paperean; baina eginda egon arren, oraindik zer azterturik asko dugu aditzaren alorrean aditz batu bizi bat lortu baino lehen, zer azterturik asko aditza gaurkotu ta murriztu egiteko, herriak berak egin duen legez, zer azterturik asko gure aditza ondasunegi nazkagarri bat bihur ez dakigun.

Horrexegaitik, oraingoz, aditz "sub-standard" bat, batuantzako maila bat egitea eskatuko nuke bizkaitarrentzat eta lapurtar eta zuberotarrentzat ere bai agian, euskara bizitik euskara batu bizirantz goazelarik ahalbait arinen ta egokiro joateko. Bestelan, Bizkaian behinik behin, nik neuk ez dut beste bide egokiagorik eta errazagorik ikusten.

Euskalkietan forma asko ditugu berdinak edo berdintsuak. Hor ez dugu eragozpenik. Baina forma ezberdinak ere hainbat ditugu: *dizkizut* eta *deutsudaz*, *zitzaizkidan* eta *jatazan*, adibidez. Ta horretan kontuz ibili beharra dugu euskaldun guztiak alfabetatu arte, horretan begirunez jokatu behar du Euskaltzaindiak Euskal Herri osoko euskalki bizi-bizien alde 1968. urtean Arantzazun Mitxelenak esana gogotan harturik: "Ez letorke kalte handirik oraingoz, beste puntuetan bateratsu bagentoz, aditz laguntzaile molde bat baino gehiago usatzetik. Egizta bait daiteke aditz laguntzaile horiek isomorfoak edo direla euskalki bakoitzean, eta euskalki batetik bestera ere bai, beharrik." (EUSKERA XIII, Bilbao, 1968, 218. orr.).

6) Joskerari buruz ere ba dugu zeri ekin asko, euskalki bakoitzaren joskera motak aztertzen eta batzen. Baina oraingoz ez du hainbesteko eragozpenik sortzen batasun bidean zehar goazelarik ta beste baterako utziko dugu joskeraren arazoa.

Amaitzeko hauxe esan nahi nizueke: Euskararen ikuspegitik euskararik txarrena erdararik onena baino hobea dela eta bizkaieraren esaera ta joskera, gipuzkeraren indar ta ardatza, lapurteraren dotoretasun ta ozentasuna, nafarreraren sustrai ta antzinatasuna ta zuberoteraren lilura xarmanta haintzat eta ontzat harturik eta zaindurik, eginahalak egin ditzagula guztiok euskara bizi batu bat ahalbait arinen egiteko.

Derion, 1978. urteko Irailan.